11/06/2021

Ο «γενναιομάρτυς» απόστολος Βαρνάβας

Εκκλησία της Κύπρου / Ι.Μ. Μόρφου

Του Αρχιμανδρίτου π. Φωτίου Ιωακείμ

Ὁ ἔνδοξος ἀπόστολος τοῦ Χριστοῦ Βαρνάβας, ὁ ἐπώνυμος τῆς θείας παρακλήσεως, ἦταν Ἰουδαῖος στὸ γένος, ἀπὸ τὴ φυλὴ τοῦ Λευΐ, Κύπριος στὴν καταγωγὴ καὶ ἕνας ἀπὸ τοὺς ἑβδομήκοντα ἀποστόλους, θεωρούμενος ὡς ὁ κορυφαῖος τους. Οἱ πρόγονοί του, ἐξαιτίας τῶν πολλῶν πολέμων στὴν Ἰουδαία, εἶχαν μεταβεῖ στὴν Κύπρο, ὅπου καὶ γεννήθηκε ὁ Βαρνάβας. Τὸ ἀρχικό του ὄνομα ἦταν Ἰωσῆς, Βαρνάβας δέ, ποὺ ἑρμηνεύεται υἱὸς παρακλήσεως, ὀνομάσθηκε ἀργότερα ἀπὸ τοὺς ἁγίους Ἀποστόλους.

Ὅταν ἔφθασε σὲ ἡλικία δεκτικὴ μάθησης, οἱ γονεῖς του τὸν ὁδήγησαν στὰ Ἱεροσόλυμα, γιὰ νὰ διδαχθεῖ τὸν Μωσαϊκὸ Νόμο καὶ τοὺς Προφῆτες. Ἐκεῖ μαθήτευσε στὸν γνωστὸ ἀπὸ τὶς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων νομοδιδάσκαλο Γαμαλιήλ, ἔχοντας μεταξὺ ἄλλων συμμαθητὴ καὶ τὸν Σαῦλο, τὸν μετέπειτα κορυφαῖο ἀπόστολο Παῦλο. Κατ᾽ ἐκείνη τὴν περίοδο ἦλθε στὰ Ἱεροσόλυμα ὁ Κύριός

μας Ἰησοῦς Χριστός, τὸν ὁποῖο γνώρισε ὁ Βαρνάβας καὶ πίστευσε σ᾽ Αὐτόν, βλέποντας τὰ πολλά Του θαύματα. Μαζί του πίστευσε καὶ ἡ Μαρία, ἡ μητέρα τοῦ Ἰωάννη, τοῦ ἐπικληθέντος Μάρκου, δηλ. τοῦ Ευαγγελιστῆ, ποὺ ἦταν ἀνεψιὸς τοῦ Βαρνάβα. Στὸν οἶκο της μάλιστα σύχναζε καὶ ὁ Κύριος, ἐκεῖ ἔκανε τὸν Μυστικὸ Δεῖπνο μὲ τοὺς μαθητές Του, ἐκεῖ ἔγινε κατόπιν καὶ ἡ ἐπιφοίτηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς. Κατατάχθηκε λοιπὸν ἀπὸ τὸν Χριστὸ ὁ Βαρνάβας στὸν εὐρύτερο κύκλο τῶν ἑβδομήκοντα μαθητῶν Του, εἶναι δὲ γνωστὴ ἀπὸ τὸ βιβλίο τῶν Πράξεων ἡ σημαίνουσα συμβολή του στὸ ἔργο τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, μάλιστα στὸν εὐαγγελισμὸ καὶ στηριγμὸ τῶν προσηλύτων πιστῶν τῆς Ἀντιόχειας τῆς Συρίας. Στὴ συνέχεια, κατὰ θεία προσταγή, συνόδευσε τὸν Σαῦλο (Παῦλο) κατὰ τὴν πρώτη του ἀποστολικὴ περιοδεία, μὲ πρῶτο σταθμὸ τὴν Κύπρο (ἔτος 45). Ἐδῶ οἱ ἀπόστολοι διῆλθαν εὐαγγελιζόμενοι τὴ νῆσο ἀπὸ τὴ Σαλαμίνα μέχρι τὴν Πάφο, ὅπου καὶ ὁ Σαῦλος ἔλαβε τιμητικῶς τὸ ὄνομα Παῦλος ἀπὸ τὸν ἀνθύπατο Σέργιο Παῦλο, ποὺ πίστευσε στὸν Χριστὸ μὲ τὸ κήρυγμα τους καὶ τὴ θαυματουργία τοῦ Παύλου στὸν Ἰουδαῖο μάγο καὶ ψευδοπροφήτη Βαριησοῦ (Ἐλύμα). Ἐφεξῆς οἱ ἀπόστολοι μετέβησαν καὶ κήρυξαν στὶς πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας Πέργη τῆς Παμφυλίας (ὅπου τοὺς ἐγκαταλείπει γιὰ ἄγνωστο λόγο ὁ Μᾶρκος καὶ ἐπιστρέφει στὰ Ἱεροσόλυμα), Ἀντιόχεια τῆς Πισιδίας, Ἰκόνιο, Λύστρα, Δέρβη καὶ ἐπιστρέφουν ἀπὸ τὶς ἴδιες πόλεις στὴ Μεγάλη Ἀντιόχεια τῆς Συρίας.

Πρὶν ἀπὸ τὴ δεύτερη ὅμως περιοδεία τοῦ Παύλου, ὁ Βαρνάβας χωρίσθηκε ἀπ᾽ αὐτόν, ἕνεκα τῆς γνωστῆς διαφωνίας γιὰ τὸ θέμα τοῦ Ἰωάννη-Μάρκου, τὸν ὁποῖο τελικῶς παρέλαβε ὁ Βαρνάβας καὶ ἦλθαν ξανὰ στὴν Κύπρο περὶ τὸ ἔτος 49. Συμφώνως πρὸς τὸ ἀποδιδόμενο στὸν ἀπόστολο Μᾶρκο ἔργο τοῦ 5ου μ.Χ. αἰ., «Περίοδοι καὶ Μαρτύριον τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Βαρνάβα», ὅπου διασώζονται πρωτοχριστιανικὲς τοπικὲς παραδόσεις, οἱ δύο ἀπόστολοι ἐργάσθηκαν ἀόκνως στὴ νῆσο γιὰ τὴ διάδοση καὶ στερέωση τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος. Ὅταν, τέλος, ἔφθασαν στὴ Σαλαμίνα, ὁ Βαρνάβας ὑπέστη μαρτυρικὸ θάνατο ἀπὸ τοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὁποῖοι τὸν λιθοβόλησαν καὶ ἔριξαν τὸ σῶμα του στὴ φωτιὰ νὰ καεῖ. Ἀλλά, χάριτι Θεοῦ, τὸ ἱερό του σκήνωμα παρέμεινε ἀβλαβὲς καὶ τάφηκε κρυφὰ τὴ νύκτα ἀπὸ τὸν Μάρκο καὶ τοὺς συνοδοὺς του Τίμωνα καὶ Ρόδωνα σὲ σπήλαιο πλησίον τῆς Σαλαμίνας.

Νὰ σημειώσουμε σ᾽ αὐτὴ τὴ συνάφεια πώς, συμφώνως πρὸς ἄλλη, ἀρχαία ἐπίσης παράδοση(3ου/4ου αἰ.), ποὺ ἐντάχθηκε στὸ ψευδεπίγραφο ἔργο Κλημέντια, περιλήφθηκε δὲ ἀργότερα καὶ στὸ Συναξάριο Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Βαρνάβας ἀπῆλθε στὴ Ρώμη, ὅπου προσείλκυσε στὴν πίστη τὸν μετέπειτα ἐπίσκοπο Ρώμης Κλήμεντα, πέρασε κατόπιν ἀπὸ τὰ Μεδιόλανα(σημ. Μιλάνο), ὅπου κατέστη ὁ πρῶτος ἐπίσκοπος, ὕστερα δὲ ἐπανῆλθε στὴν Κύπρο, ὅπου καὶ μαρτύρησε στὴ Σαλαμίνα. Τὴν παράδοση αὐτὴ υἱοθετεῖ καὶ καταγράφει καὶ ὁ γνωστὸς φραγκικῆς

καταγωγῆς Κύπριος μεσαιωνικὸς χρονογράφος (16ος αἰ.) Στέφανος Λουζινιανὸς στὰ σχετικὰ μὲ τὴν Κύπρο ἔργα του. Ἡ παράδοση ὅμως αὐτὴ στερεῖται ἱστορικῆς ἀξιοπιστίας.

Κατὰ τὸ ἔτος 488, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου ἅγιος Ἀνθέμιος ἀνεῦρε μετὰ ἀπὸ θεία ἀποκάλυψη καὶ πρόνοια -ἐμφανίστηκε στὸν ὕπνο του ὁ ἀπόστολος Βαρνάβας – τὸ ἱερό του λείψανο κάτω ἀπὸ δένδρο κερατέας, ὑπῆρχε δὲ ἐπάνω στὸ στῆθος του τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖο ὁ Βαρνάβας εἶχε ἰδιοχείρως ἀντιγράψει. Καὶ τὸ μὲν λείψανο κατέθεσε ὁ Ἀνθέμιος στὴ Σαλαμίνα, τὸ δὲ Εὐαγγέλιο μετέφερε στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου εἶχε κληθεῖ νὰ λογοδοτήσει στὸν αὐτοκράτορα Ζήνωνα (474-491) καὶ τὸν πατριάρχη Ἀκάκιο (471-489), καθότι ὁ τότε πατριάρχης Ἀντιοχείας Πέτρος ὁ Κναφέας ζητοῦσε (ὅπως καὶ παλαιότεροι προκάτοχοί του) νὰ ὑπαγάγει κάτω ἀπὸ τὴ δικαιοδοσία τοῦ θρόνου του τὴν Ἐκκλησία τῆς Κύπρου. Ὅταν ὁ Ζήνων πληροφορήθηκε τὴ θαυμαστὴ εὕρεση τοῦ ἀποστολικοῦ λειψάνου στὴν Κύπρο, ἡ ὁποία θεόθεν ἐπισφράγιζε τὴν ἀποστολικότητα τῆς Ἐκκλησίας της, ἐπιβεβαιωμένος μάλιστα κι ἀπὸ τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Ματθαίου, ποὺ δώρησε σ᾽ αὐτὸν ὁ Ἀνθέμιος, ἐπικύρωσε μὲ τὸν πατριάρχη καὶ τὴ Σύνοδό του τὸ αὐτοκέφαλο τῆς κατὰ Κύπρον Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖο βεβαίως εἶχε ἤδη κατοχυρωθεῖ κανονικῶς μὲ τὸν Η΄ Κανόνα τῆς Γ΄ Οἰκουμενικῆς Συνόδου (431). Μὲ πλούσια δὲ χορηγία τοῦ αὐτοκράτορα καὶ τῶν μεγιστάνων τῆς Βασιλεύουσας ὁ Ἀνθέμιος ἀνήγειρε περικαλλέστατο καὶ μεγαλοπρεπὴ ναὸ στὸ ὄνομα τοῦ ἀποστόλου, στὸν τόπο εὕρεσης τοῦ ἱεροῦ του λειψάνου, καθὼς καὶ λαμπρὰ προσκτίσματα, καθιερώνοντας τὸν χῶρο ὡς Μονή. Σήμερα σώζονται τμήματα τῆς παλαιοχριστιανικῆς αὐτῆς βασιλικῆς, ἐνσωματωμένα στὸ βυζαντινὸ (10ου αἰ.) Καθολικὸ τῆς Μονῆς, καθὼς καὶ ὁ τάφος (κενοτάφιο) τοῦ ἀποστόλου. Ἡ Μονή του στὴ Σαλαμίνα, σήμερα κάτω ἀπὸ τουρκικὴ κατοχή, ἔχει μετατραπεῖ σὲ ἐπισκέψιμο Μουσεῖο Ἀρχαιοτήτων τῆς περιοχῆς, ἐπιτρέπεται δὲ κατὰ καιρούς, κατόπιν εἰδικῆς συμφωνίας, ἡ ἐκεῖ τέλεση τῆς θείας Λειτουργίας ἀπὸ Ὀρθοδόξους κληρικούς.

Ἱερὰ λείψανά του φυλάσσονται σὲ Μονὲς τῆς νήσου, καθὼς καὶ στὶς πόλεις τῆς Ἰταλίας Λίμα, Φλωρεντία καὶ Μιλάνο. Τοιχογραφίες καὶ φορητές του εἰκόνες (χρονολογούμενες ἀπὸ τὸν 12ο αἰ. κ.ἐ.) κοσμοῦν πλείστους ναοὺς τῆς μεγαλονήσου. Ἡ μνήμη του τελεῖται στὶς 11 Ἰουνίου.